

31

ภาวะคลื่นไส้และอาเจียน

อาการที่เกิดหลังจากการผ่าตัด

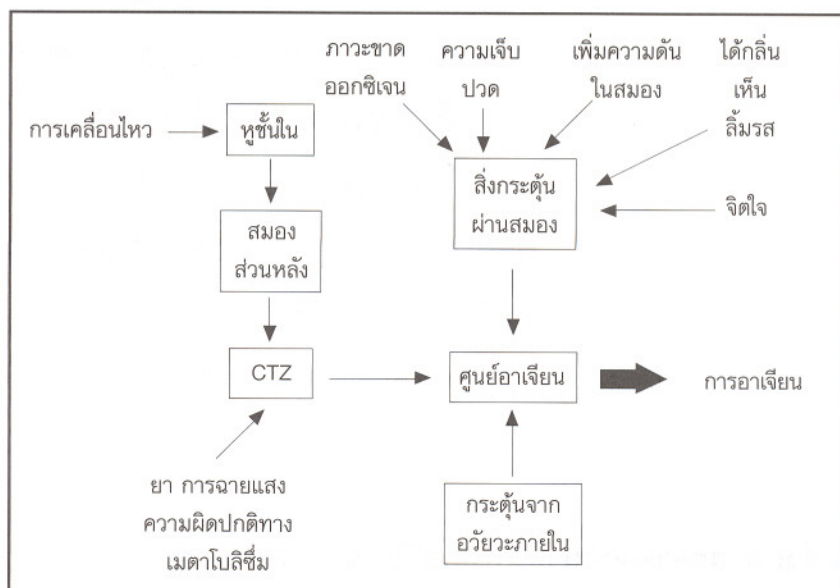
“ เมื่อศูนย์อาเจียนถูกกระตุ้น จะส่งผลให้มีการส่งกระแสประสาท ผ่านเส้นประสาทสมอง ไปยังอวัยวะที่จะทำให้อาเจียน ได้แก่ ทางเดินอาหาร ส่วนบน กระบังลม และกล้ามเนื้อหน้าท้อง ”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์ธวัช ชาญชฎานนท์
ภาควิชาวิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

คำถาม คลื่นไส้และอาเจียนเกิดจากอะไร?

คำตอบ ภาวะคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดเกิดจากการกระตุ้นศูนย์อาเจียนในสมอง โดยสิ่งที่สามารถกระตุ้นได้ อาจมาจากระบบทางเดินอาหาร (การดื่งรั้ง ลำไส้ อุดตัน การอักเสบ การระคายเคืองเยื่อบุทางเดินอาหาร) กระตุ้นที่สมองโดยตรง (เช่น การได้กลิ่น ได้เห็น ลิ้มรสอะไรบางอย่าง ภาวะทางอารมณ์ เช่น ความเครียด กลัว หรือภาวะซึมเศร้า) นอกจากนี้อาจเกิดจากการ ยืดขยายของมดลูก กรวยไต หรือกระเพาะปัสสาวะ ความไม่สมดุลของ อวัยวะเกี่ยวกับการทรงตัวในหูชั้นใน การเพิ่มความดันในสมอง สมอง ขาดออกซิเจน ความดันเลือดต่ำ ปวดศีรษะไมเกรน และภาวะเจ็บปวด

เมื่อศูนย์อาเจียนถูกกระตุ้น จะส่งผลให้มีการส่งกระแสประสาทผ่าน เส้นประสาทสมองไปยังอวัยวะที่จะทำให้อาเจียน ได้แก่ ทางเดินอาหารบน กระบังลม และกล้ามเนื้อหน้าท้อง (รูปที่ 1)

รูปที่ 1

คำถาม มีปัจจัยส่งเสริมอะไรบ้าง?

คำตอบ ปัจจัยส่งเสริมพิจารณาดังนี้

ปัจจัยส่งเสริมคลื่นไส้และอาเจียน

1. ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ป่วย

- 1) อ้วน (เพราะยาสลบจะสะสมในไขมันมากขึ้น และอาหารจะอยู่ในกระเพาะนาน)
- 2) เพศหญิง (เกิดบ่อยกว่าเพศชาย 2-4 เท่า โดยเฉพาะในช่วงมีรอบเดือน)
- 3) อายุน้อย (10-14 ปี อุบัติการณ์สูงที่สุด)
- 4) ประวัติเมารถเมาเรือ หรืออาเจียนจากการดมยาสลบในอดีต
- 5) ความเจ็บปวดที่ควบคุมไม่ได้
- 6) การเดินไปมา เคลื่อนที่หรือเคลื่อนย้าย

➢ 2. ปัจจัยเกี่ยวกับการผ่าตัด

- 1) การผ่าตัดช่องท้อง
- 2) การผ่าตัดสมอง
- 3) การผ่าตัดหูชั้นกลาง
- 4) การผ่าตัดโดยวิธีส่องกล้อง
- 5) การผ่าตัดมดลูกทางหน้าท้อง
- 6) การผ่าตัดแก้ไขกล้ามเนื้อตา
- 7) การผ่าตัดอวัยวะ

3. ปัจจัยเกี่ยวกับยา

- 1) ยาแก้ปวดชนิดแรง (narcotics)
- 2) ยาแก้ฤทธิ์ยาหย่อนกล้ามเนื้อ (เพิ่มการบีบตัวของลำไส้)
- 3) ยาสลบทั้งชนิดฉีดเข้าหลอดเลือด ไอร์ระเหยหรือก๊าซ
- 4) การฉีดยาชาเข้าช่องน้ำไขสันหลังที่มีระดับการชาสูงเกินระดับกระดูกอกที่ 5

4. ปัจจัยอื่นๆ เช่น ความดันเลือดต่ำ น้ำตาลในเลือดต่ำ ชาตออกซิเจน ความวิตกกังวล ลำไส้ผูกกัน การกลืน เลือด ไตวาย การตั้งร้งอวัยวะในช่องท้อง

คำถาม สามารถป้องกันคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดได้ไหม?

คำตอบ สามารถป้องกันได้บางส่วน โดยลดอุบัติการณ์ได้ เช่น การเตรียมผู้ป่วยอย่างดี การใช้เทคนิคในการให้ยาระงับความรู้สึกที่เหมาะสม (เช่น หลีกเลี่ยงการบีบลมเข้ากระเพาะอาหาร ในระหว่างช่วยหายใจ การเลือกให้ยาบางตัวที่มีผลข้างเคียงที่ทำให้คลื่นไส้ อาเจียนน้อย ในผู้ป่วยที่มีความเสี่ยงสูง การเลือกวิธีฉีดยาชาเข้าช่องน้ำไขสันหลังในกรณีที่ต้องการระดับการชาไม่สูงนัก) และการให้ยาป้องกันคลื่นไส้และอาเจียน

คำถาม ยาป้องกันคลื่นไส้และอาเจียน ป้องกันได้ 100 เปอร์เซ็นต์ไหม และมีผลข้างเคียงอะไรบ้าง?

คำตอบ ไม่สามารถป้องกันได้ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่สามารถลดอุบัติการณ์ลงได้ และอาจมีผลข้างเคียง เช่น พื่นจากยาดมสลบช้า ทำให้กลับบ้านได้ช้าในผู้ป่วยที่ต้องการกลับบ้านในวันผ่าตัด ยาบางตัวเช่นยาทางจิตเวช (droperidol) อาจทำให้ผู้ป่วยกระสับกระส่ายหรือวิตกกังวล ในปัจจุบันมียากลุ่มใหม่ คือ ยาด้านซีโรโตนิน (serotonin antagonist) ให้ผลในการป้องกันคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดได้ดีมาก แต่มีราคาแพง

คำถาม เมื่อมีอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดแล้วจะทำอย่างไร?

คำตอบ ต้องรักษาโดยต้องแก้ไขปัญหาพื้นฐานของผู้ป่วยก่อน เช่น ความดันเลือดต่ำ น้ำในร่างกายน้อยลง ภาวะขาดออกซิเจนและความเจ็บปวด ถ้าสามารถแก้ปัญหามูลฐานได้หมดแล้ว จะให้ยาแก้คลื่นไส้และอาเจียน

